

10. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: [навч. посіб.] / Д.М. Стеченко. – К. : Вища школа, 2002. – 310 с.
11. Татарінов В.В. Обґрунтування доцільності кластерних об'єднань на базі малих та середніх підприємств машинобудівної галузі при здійсненні інноваційної діяльності / В.В. Татарінов // Економіка і регіон. – 2010. – № 4. – С. 78–84.
12. Тимонін О.М. Стимулювання інноваційного процесу на підприємствах / О.М. Тимонін, К.М. Бровко // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 53–55.

УДК 336.71

Онищенко Ю.І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Одеського державного економічного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Стаття присвячена розробці методологічних засад організації діяльності таких спеціалізованих банків, як іпотечний, аграрний та інноваційний. Автором виділено загальні та специфічні принципи організації діяльності банків, охарактеризовано необхідні елементи їх інфраструктури. Запропоновано рекомендації щодо регулювання їх діяльності НБУ.

Ключові слова: спеціалізовані банки, аграрний банк, іпотечний банк, інноваційний банк, банківська діяльність, банківська інфраструктура

Онищенко Ю.И. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ БАНКОВ

Статья посвящена разработке методологических основ организации деятельности таких специализированных банков, как ипотечный, аграрный и инновационный. Автором выделены общие и специфические принципы организации их деятельности, охарактеризованы необходимые элементы их инфраструктуры. Предложены рекомендации относительно регулирования их деятельности НБУ.

Ключевые слова: специализированные банки, аграрный банк, ипотечный банк, инновационный банк, банковская деятельность, банковская инфраструктура.

Onyshchenko Y.I. THE METHODOLOGICAL BASIS OF SPECIALIZED BANKS ACTIVITY ARRANGEMENT

The article is dedicated to working out of the methodological basis of specialized banks activity arrangement. The general and specified principals of their activity arrangement are defined; the necessary elements of their infrastructure are characterized. The recommendations according to regulation of their activity are suggested.

Keywords: specialized banks, agricultural bank, mortgage bank, innovative bank, banking activity, banking infrastructure.

Постановка проблеми. Зазначимо, що сучасна структура банківської системи України нездатна забезпечити необхідне накопичення кредитних ресурсів, обслуговувати інвестиційний процес, сприяти створенню інноваційної моделі вітчизняної економіки. Ситуація ускладнюється тим, що значна частина банків другого рівня не зацікавлена у кредитуванні пріоритетних галузей розвитку економіки: до сьогоднішнього дня більшість банків вклала ресурси у розвиток роздрібного кредитування, що не сприяло економічному зростанню держави та було пов'язано з низкою макро- та мікроекономічних ризиків (сприяння імпорту, підвищення кредитних та валютних ризиків тощо).

Посиленню ролі банківських установ у забезпеченні сталого та збалансованого зростання вітчизняної економіки, на нашу думку, сприятиме створення окремої ланки другого рівня банківської системи: спеціалізованих банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку спеціалізованих банківських установ, їх інфраструктури присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних науковців, здійснених О. Васюренком, А. Дагаєвим, А. Данилишиним, О. Євтух, В. Заєц, В. Катасоновим, М. Крупкою, А. Кузнецовою, С. Кручок, В. Кудрявцевою, Ю. Мельник, П. Саблуком, Б. Пасхавером, А. Пересадою, А. Поручником та ін. Дослідження праць зазначених науковців дало змогу заключити щодо необхідності

створення таких спеціалізованих банків, як іпотечного, аграрного та інноваційного, у вітчизняній банківській системі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас питання принципів організації функціонування і регулювання діяльності зазначених спеціалізованих банків, а також елементи їх інфраструктури залишаються не досить розробленими у вітчизняній банківській науці.

Мета статті полягає в дослідженні методологічних засад організації діяльності спеціалізованих банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі опрацювання різних підходів вчених до засад створення та функціонування спеціалізованих банківських установ автором запропоновано методологічні підходи щодо організації таких спеціалізованих банків, як іпотечний, аграрний та інноваційний (рис. 1).

З наведеного рисунку видно, що автором виділено загальні та специфічні принципи організації діяльності банків. До загальних віднесено: принципи наукової обґрунтованості, спеціалізації, державної підтримки та регулювання, економічної самостійності, підвищення прозорості результатів фінансової діяльності, обслуговування регіональних кластерів та забезпечення збалансованого розвитку регіонів.

Вважаємо, що зміст принципу наукової обґрунтованості полягає в обґрунтуванні ролі створення

спеціалізованих банків у забезпеченні сталого економічного зростання держави та вирішення соціальних проблем її розвитку. Так, створення іпотечних банків і, як наслідок, розвиток житлового будівництва сприятимуть вирішенню житлової проблеми в Україні. Створення аграрних банків сприятиме активізації кредитування сільськогосподарських підприємств. Для фінансового забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки необхідним є створення інституцій, які здатні забезпечити кредитними ресурсами процеси створення та реалізації розвитку інновацій.

Наступним принципом є принцип спеціалізації, який означає, що спеціалізований банк – це банк, діяльність якого внаслідок певних обмежень (ринкового чи неринкового характеру) зосереджена на наданні певної низки послуг чи на обслуговуванні чітко визначеного ринкового сегмента споживачів

(залежно від контрагентів, галузі економіки тощо) банківських послуг [1].

Принцип державної підтримки та регулювання є наслідком визначених пріоритетів структурного реформування економіки, які потребують реалізації державної стратегії економічного розвитку.

Водночас банки є самостійними суб'єктами господарювання, та для створення передумов ефективної діяльності спеціалізованих банківських установ необхідно забезпечити їх автономністю у прийнятті рішень.

Державна підтримка, у тому числі й матеріальна, за умови забезпечення необхідного рівня економічної самостійності потребує від спеціалізованих банків дотримання принципу підвищення прозорості результатів фінансової діяльності.

Зазначимо, що формування структури банківської системи супроводжувалося нерівномірним

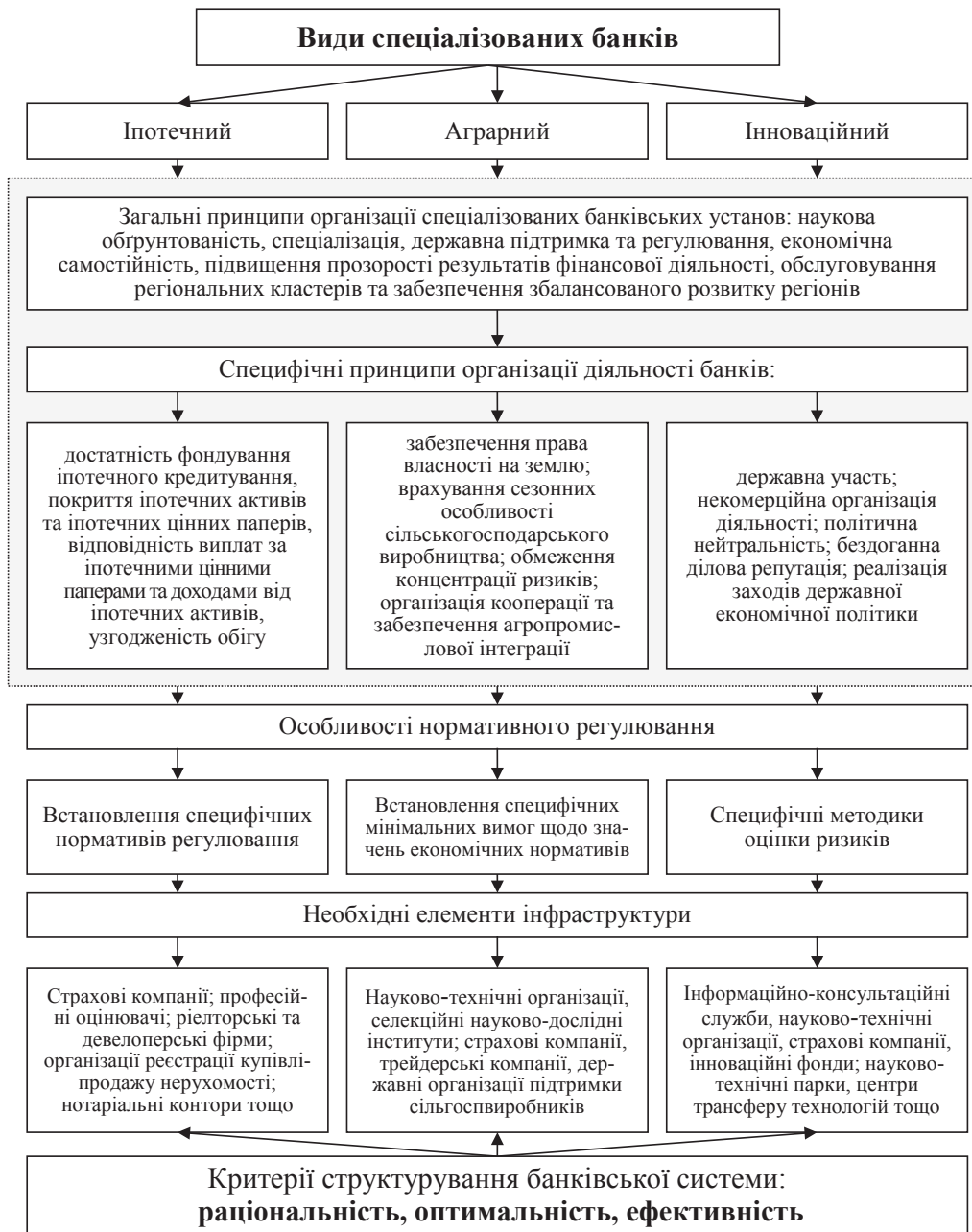

Рис. 1. Методологічні засади організації спеціалізованих банків

Джерело: власна розробка автора

розподілом банківських установ за регіонами України, що вимагає створення спеціалізованих банків залежно від структури економіки регіону. Забезпечити реалізацію зазначених вище процесів дозволить дотримання принципу обслуговування регіональних кластерів та забезпечення збалансованого розвитку регіонів держави.

Особливістю розвитку банківської системи на попередньому етапі є стрімкий розвиток іпотечного кредитування (табл. 1).

На основі проведених розрахунків, результати яких представлено в таблиці 1, можна зробити наступні висновки. На протязі докризового періоду (2006–2008 рр.) обсяги банківського кредитування збільшилися майже в три рази, причому передусім за рахунок кредитування домогосподарств (3,42 рази).

Необхідно зауважити, що іпотечні кредити збільшувалися значно скорішими темпами, ніж загальна сума кредитування (7,17 рази), що призвело до збільшення частки іпотечних кредитів у 2,4 рази – до 30,74 % в 2008 р. Варто зазначити, що у відносноному вираженні іпотечне кредитування більш активно розвивалося в корпоративному секторі економіки (7,54 рази та 2,73 рази частка від загальної суми корпоративного кредитування). Водночас у структурі роздрібного кредитування вже з 2006 р. значну частку займають іпотечні позички, що в поєднанні з випереджаючим розвитком саме цього сектора призводить до збільшення питомої ваги іпотечного в структурі роздрібного кредитування до 53,70% в 2008 р.

Початок негативного впливу глобальної економічної кризи на банківську систему України припадає на середину 2008 р., однак зниження курсу національної валюти призвело до збільшення більшості показників розвитку банківської системи України. Водночас порівняння значень показників 2009 р. та наступних періодів дозволяє дійти висновку щодо припинення банківського кредитування, виключення складають лише кредитування нефінансових корпорацій, але вже не за рахунок іпотечних позичок, оскільки їх частка за період 2009–2011 рр. скоротилася на 3,44 в. п., хоча з 2012 р. можна спостерігати поступове збільшення частки іпотечних кредитів в

структурі кредитування банками не фінансових корпорацій. Вказане можна пояснити тим, що в цей період банки переважно надавали короткострокові позички найбільш надійним клієнтам та зниженням вартості іпотеки як забезпечення.

Необхідно зазначити, що негативний вплив іпотечного кредитування на розвиток банківської системи пов'язують зі значним терміном таких позичок. Статистичні дані Національного банку України свідчать, що найбільш активно іпотечне кредитування набуло розвитку в 2007–2008 рр., причому найбільш активно банки надавали позички під заставу нерухомості домогосподарствам терміном понад п'ять років [2].

Водночас довгострокове кредитування (понад п'ять років) вважається одним з чинників, котрі призвели до уразливості вітчизняної банківської системи до негативного впливу світової фінансової кризи. Для кількісної оцінки такого впливу необхідно оцінити джерела довгострокового кредитування в цілому та іпотечних позичок зокрема.

Для забезпечення іпотечного кредитування необхідними ресурсами законодавством України передбачено рефінансування позичок за рахунок випуску банком боргових цінних паперів [3–5]. Водночас необхідно зазначити, що процеси випуску та обігу цінних паперів також потребують державного регулювання.

Отже, для запобігання прийняття банками надмірних ризиків, що притаманні іпотечному кредитуванню, при проведенні таких операцій необхідно враховувати низку принципів: достатності фондування іпотечного кредитування; покриття іпотечних активів та іпотечних цінних паперів; відповідності виплат за іпотечними цінними паперами та доходами від іпотечних активів; узгодженості обігу.

Вирішення поставленого наукового завдання потребує обґрунтування методики та розрахунку показників фондування іпотечних позичок строком понад п'ять років. Вивчення праць зарубіжних та вітчизняних науковців з питань регулювання ліквідності та платоспроможності банківських установ [6–8] дозволило визначити узагальнену формулу фондування банківських активів:

Таблиця 1

Динаміка банківського кредитування в 2006–2014 рр.

Період	Кредити, що надані нефінансовим корпораціям та домогосподарствам			Кредити, що надані домашнім господарствам			Кредити, що надані нефінансовим корпораціям		
	Всього, тис. грн.	в тому числі іпотечні: тис. грн.	у % до підсумку	Всього, тис. грн.	в тому числі іпотечні: тис. грн.	у % до підсумку	Всього, тис. грн.	в тому числі іпотечні: тис. грн.	у % до підсумку
2006	242513	31030	12,80	82010	20523	25,02	160503	10507	6,55
2007	420862	122179	29,03	160386	73084	45,57	260476	49095	18,85
2008	724155	222610	30,74	280490	143416	51,13	443665	79193	17,85
Темпи росту 2006–2008 рр., разів	2,99	7,17	2,40	3,42	6,99	2,04	2,76	7,54	2,73
2009	703463	208405	29,63	241249	132757	55,03	462215	75648	16,37
2010	710499	185233	26,07	209538	110725	52,84	500961	74508	14,87
2011	776769	171821	22,12	201224	97431	48,42	575545	74390	12,93
2012	793054	175220	22,09	187629	63158	33,66	605425	112061	18,51
2013	885432	166978	18,86	193529	56270	29,08	691903	110708	16,00
липень 2014	952768	176064	18,48	204652	60908	29,76	748116	115156	15,39
Темпи росту 2009–2013 рр., разів	1,26	0,80	0,64	0,80	0,42	0,53	1,50	1,46	0,98

Джерело: розроблено на основі [2]

$$Kf_t = \frac{S_t - R_t}{S_t}, \quad (1)$$

де Kf_t – коефіцієнт фондування активів банку строку t ;

R_t – ресурси строку t ;

S_t – активи (позички) строку t .

Враховуючи особливості активних операцій вітчизняних банків, які полягають у проведенні ними агресивної кредитної політики та вкладання коштів переважно в кредитний портфель, до довгострокових активів віднесено позички строком понад п'ять років.

Джерелами здійснення банками довгострокового кредитування є ресурси, залучені на клієнтські рахунки, зовнішні запозичення (синдикувані позики) та власний капітал. Беручи до уваги особливості подання статистичних даних Національним банком України, до довгострокових ресурсів віднесено депозити строком понад два роки. Величину зовнішніх запозичень, які залучалися банками на строк понад 12 місяців, автором пропонується визначити як чисту позицію міжбанківського кредитування [9]:

$$FB_{\text{netto}} = FB_L - FB_A, \quad (2)$$

де FB_{netto} – чиста позиція на ринку міжбанківського кредитування;

FB_L – залучені міжбанківські кредити;

FB_A – надані міжбанківські кредити.

Необхідно зазначити, що в сучасній економічній літературі не приділено належної уваги визначенню ролі власного капіталу банківських установ у формуванні активних операцій, оскільки джерела фондування довгострокових активів визначатимуться не лише активністю банків щодо залучення довгострокових депозитів, але й мірою виконання капіталом його оперативної функції. Вказане потребує розрахунку розміру власного капіталу, котрий може бути використаний для здійснення кредитування, передусім довгострокового:

$$K_A = K - I, \quad (3)$$

де K_A – величина власного капіталу банку, що може бути використаний у якості кредитних ресурсів;

K – загальний розмір власного капіталу (балансовий капітал);

I – іммобілізація (вкладення до асоційованих і дочірніх компаній, основні засоби та нематеріальні активи).

Результати розрахунку коефіцієнту фондування довгострокових позичок банків наведено в таблиці 2.

Динаміка коефіцієнтів фондування довгострокового кредитування свідчить про нестачу довгострокових ресурсів у банківській системі в 2006–2007 рр. Слід зазначити, що активне використання зовнішніх запозичень дозволило скоротити цей розрив на початок 2008 р. Підкреслимо, що таке скорочення можна спостерігати й на протязі 2009–2013 рр. Проте варто відмітити, що для здійснення довгострокового іпотечного кредитування у вітчизняних банківських установах недостатньо довгострокових ресурсів.

Наступним принципом здійснення банківськими установами іпотечного кредитування є покриття іпотечних активів та іпотечних цінних паперів. Для вирішення питання фондування довгострокового кредитування іпотечні банки мають змогу випускати боргові (іпотечні) цінні папери – облигації та сертифікати. З метою уникнення ризиків надмірного випуску незабезпечених цінних паперів та дотримання вимог вітчизняного законодавства необхідно дотримуватися узгодженості вимог іпотечного банку до своїх позичальників з його зобов'язаннями перед держателями іпотечних цінних паперів.

Принцип відповідності виплат за іпотечними цінними паперами та доходами від іпотечних активів на практиці означає, що зобов'язання банків щодо сплати відсотків за іпотечними цінними паперами мають покриватися як мінімум такими процентними доходами від наданих іпотечних кредитів.

Принцип узгодженості обігу вимагає дотримання відповідності терміну дії заставних листів та договорів іпотечного кредитування. Необхідно зазначити, що допускається перевищення терміну дії іпотечних договорів над строком іпотечних цінних паперів, але не навпаки.

На практиці втілення зазначених автором принципів забезпечуватиметься впровадження нормативів регулювання (табл. 3).

Запровадження цих нормативів регулювання діяльності іпотечних банків дозволить обмежити прийняття банками надмірних ризиків, що виникають внаслідок здійснення іпотечного кредитування.

Необхідно зазначити, що сприятиме формуванню ефективного іпотечного ринку створення та організація діяльності його інфраструктури. Специфіка іпотечного кредитування, його тісна взаємодія з процесами оцінки нерухомості, страхуванням та реєстрацією нерухомості визначила необхідність існування наступних інфраструктурних складових: державна іпотечна установа; будівельні та страхові компанії; професійні оцінювачі; ріелторські та девелоперські фірми; організації

Таблиця 2

Коефіцієнти фондування довгострокових кредитних вкладень банків України в 2006–2014 рр.

Період	Довгострокові депозити та власний капітал, тис. грн.	Довгострокові депозити, МБК та власний капітал, тис. грн.	Довгострокове кредитування, тис. грн.	Коефіцієнти фондування довгострокового кредитування	
	1	2	4	5=(4-1)/4	6=(4-2)/4
01.01.2006	13 566	19 973	88601	0,85	0,77
01.01.2007	23 437	57 772	159033	0,85	0,64
01.01.2008	66 859	153 871	114052	0,41	-0,35
01.01.2009	114 109	344 110	230938	0,51	-0,49
01.01.2010	170 673	207 038	352 268	0,52	0,41
01.01.2011	207 835	246 360	341289	0,39	0,28
01.01.2012	234 732	289 620	298823	0,21	0,03
01.01.2013	230873	257554,9	299530	0,23	0,14
01.01.2014	261863	295268,9	354140	0,26	0,17

Джерело: розроблено на основі [2]

реєстрації купівлі-продажу нерухомості; нотаріальні контори, паспортні служби, органи опіки та піклування, юридичні консультації.

Ще одним спеціалізованим банком, створення якого пропонується, є аграрний. Необхідно зазначити, що на теперішній час питання кредитування сільськогосподарських товаровиробників, що є джерелом їхньої інвестиційної діяльності, залишається не вирішеним. Здійснити це можна також за рахунок комерційних операцій з нерухомістю. Однією з основних умов є створення спеціалізованого аграрного банку з широкими можливостями іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників і комерційних операцій із землею та нерухомістю.

Вітчизняний сектор сільського господарства та агропромислового виробництва залишаються основною продовольчою галуззю економіки. Стан будь-якої галузі залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток. Наявність джерел інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору є запорукою їхнього стабільного розвитку та досягнення високих результатів. Від обсягів вкладених коштів залежать матеріально-технічний стан підприємств, забезпеченість ресурсами, якісний склад трудових ресурсів, кількість продукції, а також рівень прибутковості. Саме прибуткові сільськогосподарські підприємства можуть бути активними учасниками не тільки інвестиційного процесу в країні, а й найбільш привабливими суб'єктами кредитних відносин.

До специфічних принципів діяльності аграрного банку слід, на нашу думку, віднести: забезпечення права власності на землю; врахування сезонних особливостей сільськогосподарського виробництва; обмеження концентрації ризиків; організацію кооперації та забезпечення агропромислової інтеграції.

Принцип забезпечення права власності на землю означає, що сільськогосподарське виробництво повинно бути засноване на земельних відносинах, для яких характерне поєднання приватної власності на

землю з високим рівнем державного регулювання і контролю землекористування. Для ефективної організації процесів кредитування сільського господарства потенційному позичальнику необхідно мати право комерційного використання земельних ділянок, їх продажу, купівлі, застави [10].

Принцип врахування сезонних особливостей сільськогосподарського виробництва означає, що банківські установи мають стати активними учасниками та партнерами у кредитуванні сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі аграрно-промислових підприємств. Тому в умовах розвитку ринкових відносин форми та методи короткострокового кредитування повинні максимально мірою враховувати особливості сільськогосподарського виробництва та кругообіг засобів сільського господарства.

Зазначимо, що принципи обмеження концентрації ризиків та організації кооперації й забезпечення агропромислової інтеграції пов'язані між собою. Цей взаємозв'язок визначається тим, що для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників світова практика використовує організаційну форму фермерських об'єднань на кооперативних або корпоративних засадах, при яких підвищення рівня концентрації виробництва поєднується із збереженням фермерської земельної власності і фермерської трудової участі [11].

Приклад таких об'єднань може бути використано при вдосконаленні земельних відносин в ефективно функціонуючих великих сільськогосподарських підприємствах України, що здійснюють свою діяльність на землях, орендованих у великій кількості дрібних землевласників.

Крім того, для забезпечення принципу обмеження концентрації ризиків ефективним буде кредитування вертикально-інтегрованих агропромислових підприємств.

Враховуючи зазначені принципи діяльності спеціалізованого аграрного банку, удосконаленню креди-

Таблиця 3

Специфічні нормативи діяльності іпотечного банку

Назва	Порядок розрахунку	Нормативне значення
Норматив фондування середньота довго-строгового іпотечного кредитування	$H_{\Phi t} = \frac{\Pi_t - P_t}{\Pi_t}$ <p>де $H_{\Phi t}$ – норматив фондування активів банку строку t; P_t – ресурси строку t; Π_t – активи (позички) строку t</p>	не більше 0,1
Норматив покриття іпотечних активів іпотечним пулом (вартістю заставленої нерухомості – іпотеками)	$H_{\Pi a} = \frac{\Pi}{\text{КІВ}}$ <p>де Π – іпотечний пул (забезпечення за іпотечними договорами); КІВ – консолідований іпотечний борг (складається з іпотечних активів)</p>	більше 1,0
Норматив покриття іпотечних цінних паперів вартістю іпотечних активів	$H_{\Pi \text{ипп}} = \frac{\text{ВЦП}}{\text{ВІА}}$ <p>де ВЦП – випущені іпотечні цінні папери; ВІА – вартість іпотечних активів, котрі формують консолідований іпотечний борг</p>	не більше 1
Норматив узгодженості обігу	$H_{y \text{об}} = \frac{T_{\text{ипп}}}{T_{\text{ІА}}}$ <p>де $T_{\text{ипп}}$ – строк обігу іпотечних цінних паперів; $T_{\text{ІА}}$ – строк існування іпотечних активів</p>	не більше 1
Норматив достатності власних коштів для рефінансування іпотечного кредитування	$H_{\text{дк}} = \frac{\text{РК}}{\text{ВЦП}}$ <p>де РК – регулятивний капітал</p>	не менше 0,05
Норматив відповідності виплат за іпотечними цінними паперами та доходами від іпотечних активів	$H_{\text{вв}} = \frac{\text{ПД}_{\text{ІА}}}{\text{ПВ}_{\text{ВЦП}}}$ <p>де $\text{ПД}_{\text{ІА}}$ – процентні доходи за іпотечними активами; $\text{ПВ}_{\text{ВЦП}}$ – процентні витрати за випущеними цінними паперами</p>	більше 1,1

тування аграріїв може сприяти диференціація умов їхнього кредитування та застосування диференційованих відсоткових ставок за користування кредитом. У такий спосіб банківський сектор може впливати на поліпшення в підприємствах показників їхньої діяльності, таких як, наприклад, терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, котрі впливають на фінансовий стан клієнтів. Для практичного втілення визначених завдань необхідною є розробка та впровадження постанови Національного банку України, яка б враховувала особливості оцінки ризиків іпотечного кредитування.

Інфраструктуру, яка забезпечуватиме раціональну організацію процесів кредитування та розвитку сільгоспвиробників, складають такі установи: науково-технічні організації, селекційні науководослідні інститути; страхові компанії, трейдерські компанії, державні організації підтримки сільгоспвиробників.

Особливості регулювання діяльності спеціалізованого аграрного банку полягають, на наш погляд, у наступному:

- необхідно додаткове обґрунтування нормативів ліквідності залежно від особливостей діяльності позичальників-сільгоспвиробників;
- урахувуючи підвищені ризики концентрації кредитних портфелів спеціалізованих банків, необхідно підвищити вимоги до нормативів адекватності капіталу, проте для активізації створення агробанків варто послабити вимоги щодо мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів.

Як ефективний інструмент підвищення доступності кредитних ресурсів для аграрної галузі науковці стверджують щодо необхідності створення механізму часткового або повного державного гарантування повернення позик. Варто зазначити, що фонди гарантії функціонують у багатьох країнах світу з метою розв'язання проблем забезпечення позичок, підвищення кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, стимулювання надання кредитних ресурсів банківським сектором, забезпечення поповнення бюджету, перерозподілення кредитних ризиків [12].

Нині пріоритетним є завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки, що базується на знаннях. В її основі лежать інтелектуальний капітал, наука, процеси перетворення результатів творчої діяльності у виробництво. Крім того, провідне значення переходу вітчизняної економіки на шлях інноваційних перетворень та активна роль держави у цьому процесі визначені на найвищому державному рівні. Проте до сьогодення дня інноваційні процеси не набули достатнього розвитку (табл. 4).

Визнаючи необхідність покращити ситуацію з доступності фінансової державної підтримки та мати можливість реально впливати на інноваційний розвиток в Україні, в 2003 р. було запропоновано створити Український банк реконструкції та розвитку (УБРР). Однак, як було встановлено аудитом Рахункової палати, рішення Кабінету Міністрів щодо створення Українського банку реконструкції та розвитку не узгоджувалося з вимогами чинного законодавства та не враховувало обов'язкові умови створення державного банку. Внаслідок цього замість державного банку було створено закрите акціонерне товариство, а особливості формування статутного фонду призвело до неефективного використання державних коштів.

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що неефективна діяльність Українського банку реконструкції та розвитку й недостатній контроль його діяльності призвели до негативної ролі держави не тільки стосовно фінансової підтримки розвитку інноваційної діяльності, зокрема малих підприємств, а також стосовно формування відповідних інституцій, які б мали сприяти реалізації цих функцій.

Специфічні місце і роль інноваційних банків в рамках банківської системи країни визначаються такими особливостями:

- специфічним механізмом мобілізації довгострокових ресурсів;
- особливим механізмом довгострокового інвестування в основні фонди реального сектора (прямий довгостроковий і облігаційний кредити, інвестування в акціонерний капітал, емісійні і фондові операції);
- специфічним механізмом короткострокового кредитування реального сектора, що виключає використання кредитних ресурсів для здійснення фінансових операцій;
- наявністю системи інституційних привілеїв, що забезпечують здійснення зазначених вище завдань [14].

При цьому для виконання своїх особливих завдань банки розвитку повинні бути організовані на основі таких специфічних принципів, як:

- принцип участі держави, який полягає у залученні бюджетних коштів для фінансування операцій банку, гарантії держави за зобов'язаннями інноваційного банку;
- принцип некомерційної організації діяльності банку, який визначає особливе становище інноваційного банку по відношенню до інших банків другого рівня, відмову держави, як головного засновника банку, від отримання своєї частки прибутку та спрямування всього прибутку в резервний та інші фонди;
- принцип політичної нейтральності, дотримання якого забезпечить сталий розвиток банку незалежно від суб'єктивних дій того чи іншого уряду;

Таблиця 4

Тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні протягом 2005–2013 рр.

	Період								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	8,2	10	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8	13,6	13,6
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	1808	1145	1419	1647	1893	2043	2510	2188	1576
у т. ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	690	424	634	680	753	479	517	554	502
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685	2408	3238	3403	3138
з них нові види техніки	657	786	881	758	641	663	897	942	809
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3	3,3

Джерело: розроблено на основі [13]

- принцип бездоганної ділової репутації, який потребує ретельного підходу щодо вибору керівництва банку, його компетенції у сфері управління ризиками та кредитування інвестиційно-інноваційних проектів;

- принцип реалізації заходів державної економічної політики, який повинен забезпечити активну роль банку у процесах сталого економічного розвитку та формуванні інноваційної моделі економіки.

Варто зазначити, що участь держави не виключає широкого залучення комерційних банків до процесу фінансування й кредитування визначених урядом напрямів. Співробітництво банків розвитку з комерційними банками дозволяє не тільки надавати вповноваженим комерційним банкам додаткові кредитні ресурси, але й використовувати їх власні для здійснення кредитування запланованих заходів. Співробітництво з банками розвитку створює для комерційних банків сприятливі умови для залучення додаткових ресурсів, не тільки державних, але й приватних. Формування позитивного іміджу є більш простим стосовно вповноважених комерційних банків. Крім того, такі вповноважені банки підвищують і рівень своїх маркетингових досліджень, здійснюючи за дорученням банків розвитку різного роду експертні й консалтингові послуги з метою відбору найбільш ефективних об'єктів кредитування.

Підвищення ефективності інноваційних банків забезпечується впровадженням специфічними вимог щодо регулювання їх діяльності, а саме:

- підвищення вимог до нормативів адекватності власного капіталу, що забезпечить захищеність кредиторів інноваційного банку та відповідатиме принципу некомерційної діяльності банку;

- розроблення та впровадження методик ризик-менеджменту, котрі повинні забезпечити адекватну оцінку інноваційно-інвестиційних проектів.

Необхідно зазначити, що розвиток інноваційної діяльності та функціонування інноваційних банківських установ неможливі без створення та забезпечення ефективної роботи таких складових їх інфраструктури, як: інформаційно-консультаційні (дорадчі) служби, наукові і технічні організації, страхові компанії, інноваційні фонди, науково-технічні парки, центри трансферу технологій, структурні підрозділи університету, спеціалізовані державні небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи.

Важливе значення для вирішення завдань фінансування інноваційного розвитку економіки є державна інноваційна фінансово-кредитна установа, яка може надавати суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації ними інноваційних проектів фінансову підтримку у вигляді:

- повного безпроцентного кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів;

- часткового (до 50%) безпроцентного кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів державного і за умови залучення до фінансування проекту значі необхідних коштів виконавця проекту та (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

- повної або часткової компенсації (за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів) відсотків, що виплачуються суб'єктами інноваційної діяльності банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

- надання державних гарантій банкам, які здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів, програм.

Загальний обсяг ресурсів інвестиційного податкового кредиту на кожен рік визначається Кабінетом Міністрів України в розрахунках до бюджету. Виходячи зі стану економіки, він може досягати 10% надходжень до бюджету податку на прибуток з наступним розподілом знижки податку за міністерствами (відомствами) відповідно до пріоритетності напрямів їх інноваційної діяльності.

Підсилюючи вимоги до ефективності використання інвестиційних ресурсів, інвестиційний податковий кредит може надаватися підприємствам під конкретний інноваційний проект на строк до п'яти років. Більш тривалий термін кредитування не відповідає сучасним вимогам щодо строку освоєння нової техніки (нових виробництв) та веде до неефективного розподілу державних ресурсів, а також знижує ефективність використання інноваційних інвестицій.

Висновки. Забезпеченню впровадження розробленої та запропонованої структури кредитних вкладень банків в економіку сприятиме виділення двох ланок на другому рівні банківської системи: перша ланка складається з універсальних банків, а створення другої ланки передбачає організацію спеціалізованих банківських установ. На підставі опрацювання наукових розробок вчених запропоновано та обґрунтовано доцільність створення і функціонування іпотечного, аграрного й інноваційного банків, розкрито методологічні засади їх діяльності, зокрема, визначено принципи їх роботи, охарактеризовано необхідні елементи їх інфраструктури, запропоновано нормативи регулювання їх специфічної діяльності та доведено провідну роль держави у забезпеченні процесів створення та функціонування спеціалізованих банківських установ.

Зазначимо, що протягом 2012–2013 рр. було створено два державні банки: Державний земельний банк та Український банк реконструкції та розвитку, діяльність яких спрямовується державою на створення сприятливих умов для розвитку економіки України через підвищення якості життя українського села шляхом ефективного управління державними землями та сприяння розвитку інноваційної і інвестиційної діяльності відповідно. Однак на практиці зазначені банки не виконують покладені на них функції.

На нашу думку, проведене дослідження сприятиме розвитку та ефективному функціонуванню зазначених банків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лазепка В.І. Спеціалізовані банки: напрями та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В.І. Лазепка. – Київ, 2005. – 20 с.
2. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
3. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати : Закон України від 19 червня 2003 р. № 979-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. № 898-IV зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19 червня 2003 р. № 978-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

6. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г.С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 345 с.
7. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду (науково-аналітичні матеріали) / [В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова та ін.]. – К. : Національний банк України ; Центр наук. досл., 2008. – Вип. 11. – 286 с.
8. Ліквідність банківської системи України (науково-аналітичні матеріали) / В. І. Міщенко, А. В. Сомик [та ін.]. – К. : Національний банк України ; Центр наук. досл., 2008. – Вип. 12. – 180 с.
9. Смирнов А.В. Управление ресурсами и финансово-аналитическая работа в коммерческом банке / А.В. Смирнов. – М. : БДЦ-пресс, 2002. – 176 с.
10. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
11. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 47–53.
12. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.
13. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Пашковский В.С. Государственные институты развития как средство модернизации российской экономики / В.С. Пашковский, Е.П. Терновская // Бизнес и банки. – 2008. – № 10. – С. 1–4.

УДК 368.02:330(32)

Павленко О.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Демчук Н.І.

*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Лащенко А.С.

*асистент кафедри фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена вивченню проблем та особливостей розвитку глобального страхового ринку в контексті сталого розвитку. Авторами відзначено основні напрямки та перспективи розвитку страхового ринку в світі та в Україні. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності страхового ринку.

Ключові слова: страховий менеджмент, глобальний страховий ринок, страхові компанії, страхові премії, страхові виплати.

Павленко О.П., Демчук Н.І., Лащенко А.С. ОСОБЕННОСТИ ГЛОБАЛЬНОГО СТРАХОВОГО РЫНКА В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена изучению проблем и особенностей развития глобального страхового рынка в контексте устойчивого развития. Авторами отмечены основные направления и перспективы развития страхового рынка в мире и в Украине. Проанализирована динамика основных показателей деятельности страхового рынка.

Ключевые слова: страховой менеджмент, глобальный страховой рынок, страховые компании, страховые премии, страховые выплаты.

Pavlenko O.P., Demchuk N.I., Lashchenko A.S. FEATURES OF INSURANCE MARKET IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article is sanctified to the study of problems and peculiarities of development of the global insurance market in the context of sustainable development. The author pointed out the main directions and prospects of development of the insurance market in the world and in Ukraine. Also analyzed the dynamics of the main indicators of the insurance market.

Keywords: insurance management, global market insurance, insurance companies, insurance premiums, insurance payments.

Постановка проблеми. Глобальний страховий ринок з 2014 р. почав набирати оберти, не дивлячись на те, що економічна ситуація поліпшилась незначно, як наведено в аналітичному звіті Sigma перестрахової компанії Swiss Re «World insurance in 2014: back to life» [9]. Але разом з тим найбільшим ризиком для глобальної перспективи в 2015 р. є оновлена криза в Єврозоні, падіння фондового ринку в Китаї та зростаюча боргова криза на світовому ринку. Незважаючи на те що в Китаї вдалося сповільнити падіння економіки, уряд нашої країни повинен зберігати пильність у реформуванні фінансового й страхового сектору, а також провести моніторинг тіньової фінансової системи й внутрішнього боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями ринку страхових послуг в Україні займалися Л. Хорін, С.С. Осадець, В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, В.П. Лісвал, М.В. Мних, О.Д. Вовчак, О.В. Козьменко, О.М. Грабчук [1–8]. Науковці присвятили праці дослідженню страхового ринку в сучасних умовах, удосконаленню нормативної бази, підвищенню платоспроможності страхових організацій, вимогам до створення і діяльності страхових організацій. Разом з тим багато проблем, пов'язаних з формуванням і розвитком страхового ринку, до кінця не вирішено.

Мета статті полягає в узагальненні досвіду щодо здійснення діяльності страхових компаній, їх стра-